
Ajankohtainen Uno Gygnæus

SUOMEN
KOULUHISTORIALLISEN
SEURAN
VUOSIKIRJA
2010

Ajankohtainen

Uno Cygnaeus

Uno Cygnaeuksen juhlavuosi 2010

ISSN 0780-7694

ISBN 978-952-92-8080-3

Copyright SUOMEN KOULUHISTORIALLINEN SEURA

Taitto JOUKO KAURANNE

Kirjapaino MULTIPRINT

Kirjoittajat

Toivo Flink, FT, erikoistutkija
Erik Geber, opetusneuvos
Martin Gripenberg, KL
Aaro Harju, FT, pääsihteeri
Elina Harjunen, KT, FM, yliopiston lehtori
Sofia Huhtala, sosionomi AMK
Tuula Hyyrö, KT, lehtori
Marja Jalava, FT, dosentti, akatemiatutkija
Annukka Jauhiainen, KT, lehtori
Karl-Gustav Jossfolk, KT, ent. ylitark.
Eira Korpinen, professori
Martti T. Kuikka, FT, professori
Paavo Malinen, professori
Juhani Pirttiniemi, opetusneuvos
Hannu Syväoja, KT

Sisältö

Alkusanat

1. *Kuikka, Martti* 1
Opettajankoulutus eilen, tänään ja huomenna
2. *Geber, Erik* 19
Språkets och språkens betydelse för Uno Cygnaeus reformarbete
3. *Jalava, Marja* 45
Tietokoulu vai työkoulu? - Uno Cygnaeuksen ja J. V. Snellmanin kamppailu kansakoulun isyydestä 1860-luvulla
4. *Hyyrö, Tuula* 64
Uno Cygnaeuksen ja Aukusti Salon pikkulapsipedagogisten aatteiden perintö
5. *Flink, Toivo* 92
Uno Cygnaeus Pietarissa
6. *Jossfolk, Karl-Gustav* 106
Uno Cygnaeus nordiska impulser
7. *Harju, Aaro* 134
Cygnaeus ja kansakoulujen tarkastaminen
8. *Gripenberg, Martin* 157
Införande av folkskolinspektion i Finland
9. *Korpinen, Eira* 182
Uno Cygnaeuksen Keski-Eurooppaan suuntautunut opintomatka

	VII
<i>10. Jauhiainen, Annukka ja Huhtala, Sofia</i> Tyttöjen koulutuksen ristiriidat	193
<i>11. Syväoja, Hannu</i> Kansakoulu sodan ja pulan vuosina	212
<i>12. Malinen, Paavo</i> Alppilan yhteislyseo peruskoulun pohjustajana	233
<i>13. Pirttiniemi, Juhani</i> Kouluylihallituksen tarkastustoimesta Opetushallituksen informaatio-ohjaukseen	243
<i>14. Harjunen, Elina</i> PISASTA tulevaisuuden haasteisiin	258
15. Suomen Kouluhistoriallinen Seura 75 vuotta	288
16. Toimintakertomus vuodelta 2009	299
17. Aikaisempien vuosikirjojen sisältö	303

Alkusanat

Uno Cygnaeuksen syntymän 200s juhlavuosi Helsingissä alkoi 25.1.2010 Opetushallituksessa pidetyllä avajaistilaisuudella, jossa pääjohtaja Timo Lankinen puhui Uno Cygnaeuksen merkityksestä Suomen koululaitokselle ja lausui osanottajat tervetulleiksi tilaisuuteen. Toisen järjestäjätahon, Suomen Kouluhistoriallisen Seuran, puheenjohtaja Martti T. Kuikka puolestaan piti seuraavalla sivulla olevan puheen. Opetushallituksen opetusneuvos Juhani Pirttiniemi esitelmöi aiheesta "Kouluhallituksen tarkastustoimesta Opetushallituksen informaatio-ohjaukseen." Paneelikeskustelun puheenjohtajana toimi Opetushallituksen osastojohtaja Jorma Kauppinen. Sen aiheena oli "Aina ajankohtainen Gygnaeus". Em. puhujista ja paneeliryhmästä on seuraavilla sivuilla kuvakavalkadi.

Vuoden aikana Helsingissä pidettyjen Cygnaeus-tilaisuuksien suunnittelijoina ja toimeenpanijoina ovat Opetushallituksen puolesta toimineet Jorma Kauppinen ja Marja-Liisa Visanti, Seuran puolesta Martti T. Kuikka, Jouko Kauranne, Jukka Rantala, Pauli Arola, Tapani Kananoja ja seuran johtokunta sekä Svenska Skolhistoriska föreningen i Finland'in puheenjohtaja Erik Geber.

Vuosikirjan toimituskuntaan ovat kuuluneet puheenjohtajana Jouko Kauranne ja jäseninä Martti T. Kuikka, Jukka Rantala ja Erkki Merimaa, joka yhdessä Erik Geberin kanssa on suorittanut kirjan oikoluvun.

Prof. Martti T. Kuikan puhe Uno Gygnaeuksen juhlavuoden alkajaistilaisuudessa sopii mainiosti myös tämän vuosikirjan alkusanojen osaksi.

Uno Cygnaeuksen juhlavuoden merkeissä

Vuosi 2010 on juhlavuosi, sillä Uno Cygnaeuksen syntymästä tulee kuluneeksi 200 vuotta. Uno Cygnaeus oli yksi niistä suomalaisista virkamiehistä, jotka laativat suunnitelmia kansanopetusta varten 1850-luvulta lähtien. Uno Cygnaeus toimi myös kansakoulujen ylitarkastajana vuodesta 1861 ja pyrki tekemään työtä uusien kansakoulujen perustamiseksi. Hänet valittiin myös uusien nais- ja mieskansakoulunopettajien kouluttajaksi Jyväskylän seminaariin vuodesta 1863 vuoteen 1868. Vuonna 1869 aloitti toimintansa Koulutoimen yllähallitus, joka vastasi niin kansa- kuin oppikoulujen hallinnosta ja kehittämisestä. Uno Cygnaeus kantoi virkamiehenä vastuuta vuoteen 1887 saakka. Vuonna 1888 hänen elämänsä päättyi.

Suomen Kouluhistoriallinen seura pitää tärkeänä Uno Cygnaeuksen juhlavuoden järjestämistä monestakin syystä. Ensimmäinen peruste on se, että Uno Cygnaeus syntyi vuonna 1810. Toinen peruste on Uno Cygnaeuksen elämäntyö Pietarissa kirkkokoulun opettajana, sitten koulusuunnittelijana ja virkamiehenä eli ylitarkastajana ja myöhemmin Koulutoimen yllähallituksessa. Kolmas peruste on kansakoululaitos, joka lähti Cygnaeuksen aikana vuonna 1866 liikkeelle. Sitä on sanottu Cygnaeuksen kouluksi, koska hän oli yksi niistä henkilöistä, joiden vastuulla kansakoululaitoksen alkuunpääsy oli. Neljäs peruste on selvittää, mitä nämä nykyiset kouluhallituksen virkamiehet eli Cygnaeuksen työn jatkajat oikein tekevät. Tässä voisi onnitella uutta kouluhallituksen talon interiööriä; harvoin Uno Cygnaeuksen lauseita on käytetty sisustusornamenteina.

Viides peruste löytyy kouluhistoriallisen seuran perustehtävästä eli tutkimustyöstä. Uno Cygnaeus on ollut heti kuolemansa (1888) jälkeen tutkimuksen kohteena. Nyt juhlavuoden aikana on mielenkiintoista seurata, toistetaanko aikaisempaa tutkimusta sellaisenaan vai saadaanko siihen syvyyttä, kriittisyyttä. Kuudes peruste on kouluhistorian näkökulma, jossa ovat mukana menneisyys, nykyyhetki ja tulevaisuus. Ei ole tarkoitus upota 200-vuotiseen traditioon ja mennä selkää edellä tulevaisuuteen.

Kouluhistoriallinen seuramme täyttää tänä vuonna 75 vuotta ja tämä vuosikirja on samalla seuran juhlakirja. Juhlaseminaari ja iltajuhla on sovittu pidettäväksi 10.12.2010.

Kirjatoimikunnan puolesta : Jouko Kauranne

*Uno Cygnaeuksen juhluvuoden alkajaistilaisuuden puhujia:
Vas. johtaja Jorma Kauppinen, pääjohtaja Timo Lan-
kinen ja professori Martti T. Kuikka.*

*Paneelikeskustelun osanottajat vas. opetusneuvos Juha Pirtti-
niemi, prof. Sirkka Ahonen, prof. Martti T. Kuikka ja opetus-
neuvos Erik Geber. Puheenjohtajana toimi johtaja Jorma
Kauppinen.*